

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ

У статті розглянуто особливості процесу комплектування фонду сучасної вітчизняної бібліотеки на прикладі діяльності Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Ключові слова: комплектування бібліотеки, джерела комплектування бібліотеки, особливості комплектування Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», ВНЗ, інформаційні ресурси, бібліотечний фонд.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності теми. У новому Законі України «Про вищу освіту» (2014) зацентровано увагу на потребі подальшого «розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти» [2]. Розвиток вищої освіти сьогодні неможливо уявити без активного використання актуальної та необхідної інформації. Нині відбувається трансформація бібліотеки ВНЗ в інтегрований університетський, інформаційний, науково-освітній, дослідницький центр. На першому місці в діяльності бібліотеки у ВНЗ завжди користувач – викладач, студент, науковець, – його інформаційні потреби для освітньої та наукової діяльності. На нашу думку, головним завданням сучасної вітчизняної бібліотеки ВНЗ є забезпечення доступу до інформаційних ресурсів не тільки в традиційному друкованому, а й в електронному вигляді.

Провідний український бібліотекознавець Т. Ярошенко наголошує: «Більшість стратегічних завдань сучасного університету тісно пов'язані з діяльністю бібліотеки як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека університету є тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст навчання та наукових досліджень» [10, с. 63].

Від стану та наповнення бібліотечних фондів, різноманіття послуг, розвитку інформаційних технологій залежить ступінь задоволення інформаційних потреб споживачів. «Формування бібліотечних фондів відповідно до інформаційних потреб суспільства є однією з основних закономірностей цього процесу, адже якнайповніше задоволення запитів аудиторії, власне, і є метою бібліотечної діяльності, й саме інформаційні потреби слугують критерієм оцінки оптимальних обсягу, складу, структури фондів» [6, с. 27].

Мета статті – визначення особливостей комплектування бібліотечного фонду сучасного вітчизняного ВНЗ на прикладі аналізу діяльності Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Аналіз досліджень та публікацій. Підґрунтям для нашої наукової розвідки слугують праці вітчизняних і зарубіжних учених із зазначеної тематики, а саме: М. Дворкіної, Н. Жадько, В. Загуменної, О. Мар'їної, І. Павлуші, В. Пашкової, Ю. Подуфалої, І. Рябець, А. Соляник, Ю. Столярова, І. Трушиної, В. Фірсової, В. Фоміних, С. Чуканової, Г. Швецової-Водки, А. Шелестової та ін. Це питання розглядається на наукових конференціях, його зміст розкривають у наукових публікаціях вітчизняні та закордонні науковці, фахівці в бібліотечній галузі.

Питанням комплектування бібліотечних фондів та розвитку електронних ресурсів у бібліотеці, зокрема, присвячено й численні праці О. Баркової, В. Іванової, С. Назаровця, Г. Шемаєвої, Т. Ярошенко.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні науковці І. Шкутник та О. Шестопалова зауважують: «Сучасна бібліотека ВНЗ повинна передбачати очікування користувача щодо задоволення інформаційних потреб та створення комфортного середовища. Задовольнити інформаційні потреби користувача, зробити інформацію доступною – саме в цьому полягає одна з найважливіших функцій бібліотеки ВНЗ» [8, с. 347].

На офіційному сайті НБ НаУКМА зазначено, що місією бібліотеки є: «Розвиток, створення, збереження та організація використання власних та світових інформаційних ресурсів, які відповідають науковим та навчальним процесам в університеті, забезпечення інформаційних дослідницьких потреб студентів, викладачів, співробітників університету на принципах

доступності, оперативності, інформативності, комфортності» [5].

Книгозабезпеченість навчального та науково-го процесів університету є одним з головних завдань роботи НБ НаУКМА і, зокрема, відділу комплектування документів та відділу електронних ресурсів.

За провідним науковцем Ю. Столяровим, комплектуванням називається «створення та постійне оновлення бібліотечного фонду документами, що відповідають завданням бібліотеки і інтересам абонентів» [7, с. 136].

Щодо комплектування бібліотечних фондів у Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995) в статті 17 зазначено: «Комплектування бібліотечних фондів здійснюється шляхом отримання обов'язкового примірника документів у порядку, встановленому законом, документів, що випускаються за цільовими програмами книговидання або закупаються відповідно до державних цільових програм, придбання документів за готівковий і безготівковий рахунки, документообміну, отримання в дарунок, депонування та з інших джерел» [1].

На підставі цього Закону України в НБ НаУКМА було розроблено та затверджено Положення «Про профілі комплектування НБ НаУКМА». Згідно з цим Положенням розвиток колекції бібліотеки відбувається постійно, гнучко та має на меті передовсім максимальне інформаційне забезпечення потреб академічної та дослідницької діяльності НаУКМА, всіх напрямів освітніх програм (бакалаврських, магістерських, окремих сертифікатних тощо) та тематики наукових досліджень. При цьому особливу увагу співробітники бібліотеки приділяють нормативам щодо книгозабезпеченості дисциплін, які викладаються в НаУКМА.

Колекція НБ НаУКМА є дуже різноманітною. На профіль її комплектування впливає багато чинників: джерела комплектування, читацькі потреби, зміст і форма інформаційних ресурсів. Основним орієнтиром для формування фонду НБ НаУКМА є навчальні плани та навчальні програми університету. Тому обов'язковою умовою комплектування фондів є орієнтація на перелік дисциплін, які пропонують кафедри НаУКМА студентам для вивчення.

Комплектування фондів НБ НаУКМА відбувається гнучко з урахуванням таких основних профілів комплектування:

– видання, призначені для забезпечення навчального процесу (спираючись на замовлення кафедр та перелік дисциплін, що викладаються у НаУКМА); видання, що забезпечують потреби наукових досліджень НаУКМА;

– видання, яким присуджено літературні і літературно-мистецькі премії на державному та міжнародному рівнях (Букерівська, Гонкурівська, Нобелівська премія в галузі літератури, премія Міжнародного конкурсу «Коронація слова», Пулітцерівська, Шевченківська премії тощо);

– видання, долучення яких до фонду передбачено відповідним документом (договір про дарування, передавання за бюджетними програмами);

– видання, що є пам'ятками історії, культури, книгодрукування тощо і мають історичну та культурну цінність (для університету, країни, світу);

– видання української діаспори;

– мистецькі видання;

– серіальні видання (згідно з навчальними планами та навчальними програмами);

– електронні видання віддаленого та локального доступу, орієнтовані на забезпечення навчальних програм та наукових досліджень.

Основними джерелами комплектування НБ НаУКМА є:

– дарунки від фізичних та юридичних осіб;

– придбання документно-інформаційних ресурсів;

– передплата періодичних видань;

– книгообмін.

Для забезпечення інформаційних потреб споживачів якісною та актуальною інформацією працівники НБ НаУКМА аналізують вітчизняний та зарубіжний книжковий ринок, беруть участь у книжкових виставках-ярмарках, оформлюють передплату на друковані та електронні періодичні видання, здійснюють книгообмін. Зазначимо, що найбільший відсоток надходжень до НБ НаУКМА становлять дарунки як від приватних осіб, так і від різних організацій та благодійних фондів.

Процес комплектування фонду НБ НаУКМА має свої особливості. Нині налагоджено співпрацю з викладачами університету та представниками інших структурних підрозділів щодо купівлі необхідної літератури. Чітко відпрацьовано механізм замовлення кафедрами наукової, навчальної та методичної літератури (монографії, посібники, підручники, наукова періодика, електронні ресурси і т. ін.) для забезпечення навчально-виховного та науково-дослідного процесів. За 2015 рік було виконано 100 % таких замовлень.

Користувачі НБ НаУКМА (за винятком сторонніх читачів) можуть самі долучитися до процесу комплектування фонду бібліотеки. На офіційному сайті НБ НаУКМА в закладці «Послуги та сервіси» (<http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=331>) є можливість через сервіс «Замовлення на докомплектування» замовити

літературу, якої немає у фонді бібліотеки. Також можна дозамовити певну кількість примірників конкретного видання, якого не вистачає для задоволення в повному обсязі інформаційних потреб усіх користувачів. Студенти, викладачі та співробітники НаУКМА можуть також відстежувати стан свого замовлення за допомогою власного електронного формуляра.

Усі процеси в НБ НаУКМА автоматизовані, що прискорює процес відбору, отримання нових видань, їхній облік, обробку та надання в користування. Важливим етапом у діяльності НБ НаУКМА стала повна автоматизація процесів, пов'язаних з обмінним фондом, що полегшило роботу при:

- виконанні замовлень на необхідні книги, яких немає в бібліотеці;
- обміні власними виданнями між бібліотеками-партнерами;
- наданні інформації про непрофільні та дублетні видання, що є в обмінному фонді.

Повна автоматизація роботи з обмінним фондом дає змогу обмінюватися науковими здобутками вчених та є важливим джерелом комплектування бібліотечного фонду, а також сприяє зміцненню зв'язків НаУКМА з іншими вищими навчальними закладами України та країн світу.

У нашій діяльності ми спираємося на Закон України «Про бібліотеку та бібліотечну справу» (1995), Положення «Про профілі комплектування НБ НаУКМА» та використовуємо власні підходи до комплектування бібліотеки. Можемо констатувати, що до основного фонду друкованої колекції НБ НаУКМА за 2015 рік надійшло 30 687 примірників / 24 143 назви. Традиційно лівову частку нових надходжень друкованих видань до бібліотеки становлять дарунки – 82 % від загальної кількості видань. Це як одиничні дарунки протягом року, так і надходження до особових колекцій.

Надходження до фонду НБ НаУКМА за різними профілями (тип документів, мова, цільове призначення) відповідно до «Звіту про роботу

Таблиця 1. Надходження за 2015 р. за типами документів

Тип	Кількість примірників
Книги	24 465
Журнали	5 172
Газети	426
Дисертації та автореферати	403
Продовжувані видання	100
На цифрових носіях	75
Ізovidання, ноти, мапи	38
Ігри	17
Грамплатівки, аудіокасети	5

Таблиця 2. Надходження за 2015 р. за мовами

Мова	Кількість примірників
українською	14 426
англійською	3 404
іншими мовами (російська, французька, німецька, польська та ін.)	12 857

Таблиця 3. Надходження за 2015 р. за цільовим призначенням

Цільове призначення	Кількість примірників
наукові видання	11 133
навчальні, методичні	2 043
літературно-художні	9 599
довідкові	174
інші	7 332

Наукової бібліотеки НаУКМА у 2015 році» [3] представлено в табл. 1–3.

«Серед першочергових завдань сучасної університетської бібліотеки є розвиток електронної колекції, створення електронної бібліотеки, заснованої і на власних ресурсах, і на доступі до якісної світової наукової інформації (ресурсів віддалених)» [9, с. 78].

Важливою складовою фонду бібліотеки ВНЗ є її електронна колекція, яка складається з мережевих ресурсів, ресурсів на знімних носіях та ресурсів віддаленого доступу.

«Комплектування електронної бібліотеки – це відбір документів, зміст і наукова цінність яких відповідає її завданням, особливостям, інформаційним функціям. Цей процес передбачає три напрями:

- вивчення ринку ресурсів;
- вивчення попиту;
- ухвалення рішення щодо включення електронного документа до фонду електронної бібліотеки» [4, с. 133].

Згідно з Положенням «Про профілі комплектування НБ НаУКМА» електронна бібліотека НБ НаУКМА формується з електронних матеріалів віддаленого та локального доступу. Завданнями при формуванні електронної колекції НБ НаУКМА є: створення, збереження, розвиток та організація використання власних і світових електронних інформаційних ресурсів із різних галузей знань. При цьому ще створюються умови для надання доступу до них користувачам бібліотеки з використанням засобів сучасних інформаційних технологій для підвищення ефективності і якості навчального процесу.

«Загальний електронний фонд бібліотеки (станом на 25.12.2015) складає 341 332 назв (у т.ч.: на знімних носіях – 1 446 примірників, на власних

серверах – 27 413 файлів, на сторонніх серверах – 312 473 назви). У 2015 році бібліотека пропонувала доступ до 131 бази даних, серед них 7 власних БД, 12 тестових, 59 ліцензійних, 53 вільного доступу (включені до EBSCO Discovery Service)» [3].

На підставі аналізу кількості звернень користувачів до електронних ресурсів НБ НаУКМА, переглядів та завантажень електронних документів можна визначити доцільність передплати тих чи інших електронних ресурсів.

Усі нові надходження в бібліотеці відображаються в електронному каталозі НБ НаУКМА. Це дає змогу максимально швидко знаходити релевантну інформацію відповідно до інформаційного запиту споживача. Усі користувачі НБ НаУКМА, окрім друкованої колекції, мають доступ до електронних ресурсів бібліотеки, а саме: до повнотекстових баз даних наукової періодики, електронних книжок тощо. На сайті НБ НаУКМА в закладці «Нові надходження» є можливість переглянути список документів, які надійшли до фонду бібліотеки за різні періоди (за 7 днів, 14 днів, 21 день тощо) та за галузями знань.

Висновки

Нині бібліотеки ВНЗ України вирішують проблему інформаційного забезпечення споживачів

завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій та комп'ютерно-комунікаційної техніки. Автоматизація бібліотечних процесів ВНЗ є реалією сьогодення. НБ НаУКМА, крім типового процесу комплектування, намагається використовувати власні шляхи наповнення фонду відповідно до інформаційних потреб споживачів.

Наукова бібліотека НаУКМА є освітнім, інформаційним, науковим, методичним, культурним центром університету, що забезпечує швидкий та зручний доступ до всіх інформаційних ресурсів та постає невідокремною складовою навчального-виховного, методичного та науково-дослідницького процесів університету.

Особливостями процесу комплектування фонду НБ НаУКМА є такі: чітко відпрацьований механізм співпраці зі структурними підрозділами університету задля інформаційного забезпечення потреб академічної спільноти; розвиток власної електронної колекції; залучення до процесу комплектування всіх користувачів бібліотеки; повна автоматизація процесів комплектування.

Статтю виконано в рамках розробки науково-дослідної теми Наукової бібліотеки НаУКМА «Сучасні інформаційно-комп'ютерні технології в бібліотеці».

Список літератури

1. Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html. – Назва з екрана.
3. Звіт про роботу Наукової бібліотеки НаУКМА у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ekmail.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8075/Zvit_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y. – Назва з екрана.
4. Іванова В. В. Інноваційні підходи до інформаційного забезпечення освітянських послуг / В. В. Іванова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4 (2). – С. 131–136.
5. Місія бібліотеки [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=23&L=0>. – Назва з екрана.
6. Подуфала Ю. Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ / Ю. Подуфала, І. Рябець // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 2. – С. 26–28.
7. Столяров Ю. Н. Библиотечный фонд : учебник / Ю. Н. Столяров. – М. : Книжная палата, 1991. – 271 с.
8. Шкутник І. М. Бібліотека та інформатизація сучасної освіти : технологія взаємодії / І. М. Шкутник, О. В. Шестопадова // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16–19 червня 2015 р. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. – С. 344–352.
9. Ярошенко Т. О. Бібліотека – серце університету. Синергія поступу в Суспільстві Знань / Т. О. Ярошенко // Дух і літера. – 2008. – № 19 : Спец. випуск : Університетська автономія. – С. 70–79.
10. Ярошенко Т. Наукова бібліотека НаУКМА: перші десять років / Т. Ярошенко // Наукові записки НаУКМА. – 2002. – Т. 20 : Спец. випуск. – С. 63–69.

T. Lishchuk, N. Pavliv

PECULIARITIES OF ACQUISITION PROCESS IN UNIVERSITY LIBRARY

The main task of the modern university library is providing the educational process with relevant informational resources. University libraries in Ukraine solve the problem of information support of users through the use of information communication technologies and computer equipment.

The National University of Kyiv-Mohyla Academy Library is an educational, informational, scientific, technical, and cultural center of the university that provides quick and convenient access to all information

resources and presents an integral part of the educational, methodical, and scientific research processes of the university.

In order to provide the library users with the information needs of high quality and relevant information, KMA librarians analyze the national and foreign book markets and participate in book fairs like Lviv Book Forum, Book Arsenal and others. They also subscribe printed and digital periodicals, and take part on regular book exchange with other university libraries.

The highest percentage of revenue into the KMA library are book donations from private persons and other organisations. The library collection is fully represented in the electronic catalog and is available for all students and professors of The National University of Kyiv-Mohyla Academy. This catalog allows all the users to quickly find the relevant information according to the consumer's requests. In addition, there is an option to see new library arrivals for different periods and branches of knowledge, for example, over the latest 7, 14, 21 days.

This article regards peculiarities of the acquisition process in the modern Ukrainian university library on the example of the National University of Kyiv-Mohyla Academy Library. Among these peculiarities we can name the following: collaboration between university departments with the aim of serving information needs of the academic community; own digital collection development; involving library users into the acquisition process; complete automation of the acquisition processes.

Keywords: university, university library, library collection, library collection management, informational resources, library sources of acquisition, peculiarities of acquisition process in university library, National University of Kyiv-Mohyla Academy, peculiarities of acquisition process in National University of Kyiv-Mohyla Academy Library.

Матеріал надійшов 23.06.2016